

DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.45>

УДК:

ОЛЕКСАНДР ГОРБАНЬ

Київський університет імені Бориса Грінченка,

м. Київ, Україна,

o.horban@kubg.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2321-5963>

ВЛАДИСЛАВА ФЕДЮК

Київський університет імені Бориса Грінченка,

м. Київ, Україна,

vyfediuk.if18@kubg.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6055-8477>

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПІДХОДІВ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

У статті постулюється, що формування критичного мислення у особистості є суттєвим викликом сучасної системи освіти, яка має запропонувати новітню методологію засвоєння особистістю відповідних навичок здобуття нових знань та критичного оцінювання різноманітних інформаційних потоків, під впливом яких перебуває сучасна людина. Стверджується, що формування сильної, свідомої особистості учня тотожне формуванню свідомого громадянина, на що власне і спрямована Нова українська школа. Перш за все, це виражено у напрямку на розвиток логіки та критичного, а також творчого мислення. Всі ці три важливі напрямки процесу навчання сприяють саморефлексії учня та становлення його особистої життєвої позиції. Зазначається, що на сьогодні суспільний запит вимагає навичок самостійно аналізувати інформацію, постійно вести пошукову діяльність. Навчання перестає бути заучуванням, воно постає як бесіда з вчителем, яка призводить до якісно нових суджень. Тобто, сучасне навчання – це тріада: пошук, безпосередня бесіда і судження. Як оптимальний, найбільш конструктивний спосіб міжособистісної взаємодії в процесі навчання пропонується асертивна поведінка. До того, ж особистість сформована за принципами асертивності, яка має критичне мислення, висловлює власне «Я», значно з меншою вірогідністю піддається маніпулятивним діям. Зроблено висновок, що розвиток критичного мислення є не просто невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу. Здатність учня критично мислити, висловлювати свою власну думку, незаангажовану позицію, є необхідним результатом навчання, який дозволяє сучасній людині сформувати відповідний реаліям тип світогляду.

Ключові слова: критичне мислення; судження; особистість; учитель; учень; соціалізація

© Горбань Олександр, Федюк Владислава, 2021

Вступ. Сучасний етап суспільного розвитку, визначальний високою динамікою соціальних змін, що породжують постійні виклики до сучасної людини, зумовлюють високі вимоги до рівня мислення, його самостійності та креативності. Побудова справжнього, а не декларативного, громадянського суспільства в Україні вимагає вироблення у широких верств населення вміння критично мислити, об'єктивно оцінювати суспільні відносини, що виникають внаслідок різноманітних соціальних явищ, процесів та подій. Формування критичного мислення у особистості є суттєвим викликом сучасної системи освіти, яка має запропонувати новітню методологію засвоєння особистістю відповідних навичок здобуття нових знань та критичного оцінювання різноманітних інформаційних потоків, під впливом яких перебуває сучасна людина.

Актуальність даної проблематики зумовлена необхідністю сформувати критичне мислення у дітей та учнів підліткового віку. Адже ключові світоглядні позиції, цінності, особистість учня в цілому формується до 11-12 років, визначають характерну модель поведінки людей (мотиви, цілі, напрями розвитку; способи спілкування, управління людьми, вирішення конфліктів). Відповідно до цього твердження, а також з урахуванням того, що значну роль у процесі формування особистості відіграє школа, варто трансформувати сучасні підходи до виховання. Позаяк, саме здатність висловлювати власні думки має значний вплив на формування особистості, оскільки, підходи до навчально-виховної діяльності спрямовані на створення людей, що поглинули значний потік

інформації з відсутністю критичного мислення – застріли, а також є різко негативними для процвітання нашого суспільства.

Мета і завдання. Виходячи з нинішнього стану розробки проблеми, можемо констатувати, що **метою** нашої наукової розвідки є з'ясування важливості критичного мислення в процесі соціалізації особистості та його застосування в освітній діяльності нової української школи. Серед **завдань** дослідження виділимо з'ясування впливу сучасних вимірних технологій на розвиток людини; обґрунтування наявності власних суджень як факту формування особистості; розгляді форм і методів формування критичного мислення в процесі навчання; виявленню проблеми якості освіти в контексті особливостей та основних напрямків реформування підходів до отримання нових знань, виходячи з наявного досвіду та його імплементації до внутрішніх умов, які складаються в новій українській школі.

Виклад основного матеріалу. Темпи розвитку суспільства пришвидшуються ледь не щодня. Передові технології, розвиток людства в цілому провокують появу нових світоглядних позицій чи трансформацію старих поглядів. Перш за все, варто зацентувати увагу на тому, що у сучасному науковому та суспільному дискурсі було сформовано поняття «покоління Z». За визначенням сучасних науковців-дослідників, зокрема Коростіль Л.А., так зване «покоління Z» (діти, що народженні в період 2004-2014 рр.) потребує інноваційного підходу до виховання та навчання (Бистрицький, 1991). Сутність інноватики полягає, в тому числі, у застосуванні в процесі соціалізації «покоління Z» новітніх освітньо-виховних методів підчас здобуття нових знань та засвоєння інформації в цілому.

В наших попередніх публікаціях ми констатували необхідність досягнення високого рівня інформаційної культури при здобутті нових знань (Возняк, 1987). Когнітивний рівень формування відповідного типу

інформаційної культури включає в себе здатність застосовувати критичне мислення в процесі пізнання (Горбань, 2021).

Сучасні новітні дослідження підтверджують думку про те, що критичне мислення формує підвищений рівень раціональності особистості (Гук, 2012). Тому, даний метод опанування нових знань та сприйняття інформації є важливим у формуванні сучасної нової освітньої парадигми (Дмитренко).

Покоління Z, як зазначалося вище, формується під впливом сучасних тенденцій розвитку людства, причому у прискорених темпах. Власне, це і постає значною перепорою для самовизначення сучасних учнів, особистість яких часто характеризується схильністю до доклінічних форм аутизму, сенсорної депривації, проблемності з пошуком власного соціального «Я» і побудови самоідентичності (Бистрицький, 1991). Застаріла система освіти лише поглиблює всі ці явища. Наша основна увага буде зосереджена на проблемі формування особистості учня, однак, для розуміння цілісної картини необхідно «повернутися назад» до витоків особистості, тобто з'ясувати аналогічні процеси у дитини дошкільного віку.

Як зазначає дослідник Богдан Семчук, соціалізація - це процес входження індивіда в соціальне середовище, оволодіння навичками практичної та теоретичної діяльності (Коростіль, 2018). Відбувається перетворення реально існуючих соціальних відносин в певні якості особистості. Цей процес передбачає як цілеспрямований вплив на особистість у процесі виховання, так і стихійний вплив на її формування різних умов і обставин життя.

Психосоціальна система «соціум–особистість» поступово набула принципово нової структури і якості. В неї активно включився такий впливовий посередник як мас-медіа, і відтепер діада «соціум–особистість» виглядає як тріада «соціум – мас-медіа – особистість». Отже, певною мірою

можна вважати, що процес соціалізації відбувається як медіа соціалізація (Коростіль, 2018, с. 88).

У свою чергу дослідження стосовно цього питання вивчала Н. Полька у своїх працях. Згідно з результатами наукових розробок дослідниці, дитина вже до п'ятого року життя діє із наочними екранними образами, яким надає значення гри. Переважно діяльність відбувається в образному плані. На основі чого, формуються засади символічного та теоретичного мислення, дитина вчиться самостійно шукати способи рішення проблеми, розвиває зачатки аналітичного мислення. Однак, не варто забувати, що це сприяє роботі в індивідуальному темпі. Дитина, яка оволоділа елементарною інформаційною технологією, краще за інших здатна розмірковувати, розв'язувати завдання, вирішувати інші в тому числі побутові задачі, почуватися компетентною (Киричова, 2000, с. 5-8).

Проте, до такого роду суджень варто додати те, що дитина дійсно навчається в індивідуальному темпі, однак, частково позбавлена відчуття відповідальності та чіткості у діях. Оскільки, в голові закладається модель «другого життя», що є неприпустимо грубою помилкою в реальності. В подальшому таких особистостей мало турбує пошук власного Я, питання буття, сенсу життя. Такі особистості мають яскраво виражений низький рівень емоційного інтелекту, що є наслідками вище зазначених вад розвитку особистості. Звичайно, їх можна і потрібно корегувати, однак, це все залишає відбиток у психіці, що в подальшому впливає на формування цієї ж особистості учня. Очевидно, задля профілактики такого роду станів дитини молодшого шкільного віку впливає потреба у новітніх підходах до навчально-виховної діяльності у школі.

І тут слід відзначити, що відповідні новітні, кардинально нові, інноваційні підходи вже існують в програмному забезпеченні Нової української школи (НУШ). Кардинальні новації полягають в принципово нових формах організації освітнього процесу. Це вже не є вчителювання у

вигляді нав'язування єдино правильної думки вчителем. Все більше в нових підходах проявляється тьюторство, що має на меті надати насамперед базові знання, а потім спрямувати дитину на вивчення, дослідження, аналіз, який буде проводитись самостійно, однак, під контролем та з допомогою вчителя. Головною метою НУШ постала не формування наукових знань, а формування ключових компетентностей учня в різних сферах та областях ймовірної подальшої діяльності.

На перший погляд, безумовно, ідея є новаторською, проте, результати діяльності будуть реально помітні не раніше, ніж через 5-8 років функціонування даної освітньої системи. Перш за все, не варто забувати, що людський фактор відіграє ключову роль у реалізації проекту. Справа в тому, що велика кількість вчителів, вихованих «старою» системою освіти заперечують змогу учнів транслювати власні світоглядні позиції, а нав'язують власні соціальні нормативи та погляди. Проблемна ситуація полягає також в тому, що дане питання є актуальним і для студентів закладів вищої освіти, в тому числі педагогічних університетів, які б в першу чергу мали формувати новий образ «вчителя НУШ». Однак система освітнього процесу навіть в окремих закладах вищої освіти все ще продовжує нагадувати колишню радянську «менторську» систему нав'язування єдиних «правильних» методик, окремих методів і форм виховання учнів.

Формування сильної, свідомої особистості учня тотожне формуванню свідомого громадянина, на що власне і спрямована НУШ. Перш за все, це виражено у напрямку на розвиток логіки та критичного, а також творчого мислення. Всі ці три важливі напрямки процесу навчання сприяють саморефлексії учня та становлення його особистої життєвої позиції. Тобто, под. контролем та за допомогою вчителя-тьютора учень вивчає, аналізує, робить висновки, а не просто поглинає вже готову інформацію. З цього приводу відома дослідниця Інна Большакова зазначає: «Для НУШ розвиток

критичного мислення – це одна з наскрізних задач, яку кожний вчитель має розв’язувати щоденно. Навичка критично мислити дозволяє людині приймати зважені, обмірковані рішення, які потрібні їй в особистому, і в суспільному житті. Уміння аналізувати інформацію, брати до уваги різні точки зору (попри те, що не погоджуєшся з ними), об’ємна оцінка подій, явищ, прийняття рішень на основі аналізу даних, вміння «жити» в медійному просторі тощо, є важливими навичками для людини XXI століття. Сильне демократичне суспільство – це суспільство людей, що критично мислять» (Котяш, 2020).

Тобто, НУШ поставила перед собою завдання впровадити в шкільну систему навчання розвиток критичного мислення, яке формується на засадах дослідження та вивчення тієї чи іншої галузі знань, з якої випливає рефлексія у вираженні власних суджень, здатності мати і відстоювати власні думки, що безпосередньо є ключовою засадою для формування сучасної людини.

Ключовим аспектом формування особистості є виражене слово. Цю думку яскраво підтверджують слова дослідника Т. Возняка, зазначені ним у своїй праці: «...слова справді істотні, слова ключові. Вони – та первинна структура, яка визначає саме здійснення людини у світі її сутності. Від їх наявності і суті залежить те, як здійснююсь я як людина. Вони можуть збагатити чи збіднити мої можливості, розширити чи звужити межі наявного для мене світу. Гадаємо, таких слів не так уже й багато. Та й не у кількості річ. Не всі слова рівноцінні. Важливе те місце, яке вони займають. Тобто, по-друге, ми маємо, крім кількісного підходу до проблеми глосально-значеннєвого, ще й вартісний, аксіологічний підхід» (Полька, 1995). З цього випливає, що коли учень словесно виражає свої судження, він втілюється у світі, розкриває його для себе, знімає рамки, що обмежують його потік думок. Коли учень виражає завчені фрази, аби вдовольнити потреби оточення – він найчастіше не заглиблюється у їх суть, оскільки аналіз, що

приводить до суперечливих думок обертається покаранням у вигляді поганої оцінки. Варто зазначити, що першочерговим завданням сучасного учителя є саме розкриття особистості, власного «Я». Тобто, надважливим є спрямування в необхідний потік, що втілюється у трансляванні знань від наставника, до послідовника. А, отже, наявність власного судження породжує особистість.

Стандартні підходи до навчання передбачають:

- виклад готової інформації,
- систематичність та логічність викладу,
- однотипність способу передачі знань,
- трати емоційного ресурсу на поглиблене вивчення предметів до

яких учень може не мати схильності та інтересу.

На наш погляд, всі ці підходи є консервативними та не передбачають вираження власного «Я». Зміст шкільної освіти має бути осучасненим, причому таким чином, щоб випускники 12-річної школи могли швидко адаптуватись у самостійному житті, цілеспрямовано використати свій потенціал як для самореалізації в професійному та особистому плані, так і в інтересах суспільства, держави.

У сучасному світі знання стають все більш доступними для тих, хто хоче оволодіти ними. Натомість зростає роль умінь добувати, переробляти інформацію, одержувану з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку та самовдосконалення людини. Це зумовлює зменшення питомої ваги готової інформації, зміну співвідношення між структурними елементами змісту на користь засвоєння учнями способів знання, набуття особистого досвіду творчої діяльності, посилення світоглядного компонента змісту (Програма..., с.46-52).

На сьогодні суспільний запит вимагає навичок самостійно аналізувати інформацію, постійно вести пошукову діяльність. Навчання перестає бути заучуванням, воно постає як бесіда з вчителем, яка

призводить до якісно нових суджень. Тобто, сучасне навчання – це тріада: пошук, безпосередня бесіда і судження.

Чудовим прикладом формування особистості учня постає праця, що приписується китайському філософу Конфуцію «Лунь Юй». Справа у тім, що учитель Кун веде бесіду про життєві істини, а учень, «пропустивши їх через себе» – висловлює свої судження з цього приводу. Таким чином, учень приходять до пізнання. Він втамовує спрагу до знань, опрацьовує їх та у словесній формі виражає власну світоглядну позицію, сформовану на основі раніше отриманої інформації. Варто зауважити, що учитель не нав'язує свою думку. Від того походить і назва твору – «Бесіди і судження». Таким шляхом навчалися численні філософи минувшини, підкреслюючи цим, що саме завдяки правильному напрямку потоку думок учня, учитель формує його особистість. Основою вчення та діяльності Конфуція була гуманність, ідеограма якої має значення людини в просторі між небом і землею. Тож, за цим можна побачити ідею наслідування земною людиною зразкового дао-шляху Неба. З цього і випливає саме прагнення Філософа через гуманність направити людину на дао-шлях самовдосконалення, що постало причиною його діяльності як учителя (Семчук, 2018).

Актуальність конфуціанських ідей для нашої сучасності полягає в геніальній ідеї великого китайського Вчителя щодо взаємодії з учнем з приводу здобуття ним важливих знань. Трансформація нинішньої системи освіти має на меті відхід від способів виховання та розвитку особистості, що спричинені культурною ідеологією минулого століття, де першочерговою місією було не індивідуальне становлення людини, а залучення її до загальнодержавного механізму. На важливості в процесі освіти формування індивідуальної особистісної траєкторії розвитку наголошує сучасний український філософ Є.К. Бистрицький. Даний науковець, зокрема, зазначає, що реальна життєво-практична необхідність самовизначення кожного з нас в навколишньому світі і в відношенні себе

звично, і безсумнівно трансформується в першочергову проблему організації свідомого життя людини. Пізнавальні ідеали в культурі переважають і, посилюючись ідеологічними установками, перетворюють лінію життя, що творить людську долю, в послідовність етапів розвитку освіти (Федюк, 2018, с. 8-25).

Важливість стародавнього конфуціанського досвіду для сучасного освітнього процесу все ж не слід перебільшувати. Оскільки сучасні знання носять перш за все науковий характер. Такий прадавній досвід взаємодії учня і учителя важливий перш за все системною композицією взаємодії обох сторін освітнього процесу. Хоча, все ж, потрібно мати на увазі не абсолютність встановлення імперативу в процесі освіти для аргументу про неможливість висловлювати власну світоглядну позицію всупереч науковим принципам та істинам. Вже згадуваний філософ Є.К. Бистрицький зазначає, що сьогодні будь-яке обговорення проблем світоглядної культури повинно починатися з позиції, досягнутої саме сучасної думкою, наскільки б «сцієнтизованою» або «гносеологізованою» вона не була. Не можна повернутися назад до якихось поглядів на людину, які ще не знали впливу наукового світогляду, як можна не враховувати досвід методології науки, який вніс свої корективи і в мову філософії, і в теоретичні уявлення сучасних наук про культуру і людину (Федюк, 2018, с. 8-25).

Однак, варто зазначити, що тут вже йдеться безпосередньо про асертивність. Асертивність – це здатність людини відстоювати власну точку зору, при цьому не порушуючи моральних прав чи принципів іншої людини. Крім того, це вміння аналізувати, свідомо та рішуче казати ні, а також оптимально реагувати на критику.

Тобто, дане поняття визначає не лише поведінкові норми особистості, а й мисленнєві здібності. Для того аби робити умовиводи, висловлювати їх, робити це обґрунтовано та правильно, чітко, лаконічно, не чіпляючи

почуттів, не виходячи за рамки дозволеного щодо інших людей, необхідно розвивати в собі асертивність. Вона безпосередню включає в себе висловлення власної думки. Як відзначає у своїй роботі О. Гук, асертивна поведінка розглядається як оптимальний, найбільш конструктивний спосіб міжособистісної взаємодії на противагу двом найпоширенішим деструктивним способам – маніпулюванню та агресивності (Battersby, 2016). З цього випливає, що учня слід також вчити правильно виражати власні думки, шануючи опонента чи інших членів соціуму, в такому разі, це запобігатиме вище зазначеним негативним наслідкам. До того, ж особистість сформована за принципами асертивності, яка має критичне мислення, висловлює власне «Я», значно з меншою вірогідністю піддається маніпулятивним діям. Безумовно, даний підхід є негативним для країн з ідеологічним підходом до освіти, як це було, скажімо в СРСР. Тобто, особистість, що не здатна висловлюватись, не здатна мислити глибше, натомість мислить та виражає вже усталену, сформовану, ідеологічно спрямовану, думку. Однак, більш успішними є особистості першого типу, про що у своїх працях, зокрема неодноразово згадує дослідниця О. Кір'янова (Battersby, 2018, с. 68-70). Хоча у її працях йдеться про вже дорослих, цілком сформованих осіб, не варто забувати про витoki формування особистості.

Важливим моментом розвитку та становлення особистості є питання з якого моменту надавати можливість «висловлення власної думки». В умовах сучасної освітньої парадигми дане питання може бути поставлене наступним чином: «з якого віку учень може виражати власну світоглядну позицію?». Відповідь досить проста. Власне, з наймолодшого. Оскільки, вже в такому віці, на початкових етапах соціалізації, світогляд дитини формуються на казках, розповідях дорослих та висловлених ними підходах до виховання. Запитуючи маленького «учня» про ставлення до певних явищ, ми створюємо йому умови до формування власних роздумів, а на їх

основі, і власної життєвої позиції. Саме таким чином формується індивідуальна траєкторія особистості.

Звернення до етапу початкової соціалізації в даному питанні, на наш погляд цілком виправдане, адже ще у ранньому дошкільному віці дитина вже здатна аналізувати, робити умовиводи та виражати власну думку. Молодший дошкільник диференціює різні переживання і стани оточуючих людей (радість, смуток, гнів, сором, страх тощо), розпізнає їх за виразом обличчя, адекватно на них реагує, має елементарне пояснення кожному з них, вносить відповідно до стану дорослого корективи у власну поведінку, знає, чого від нього можна чекати. Дитині таким чином здобуває можливість визначитися та реалізувати особисті інтереси, цілі, плани. Вона приймає нескладні самостійні рішення, віддає комусь (чомусь) перевагу, обґрунтовує своє рішення чи ставлення, опирається примусу. Поведінка стає правилодоцільною, усе більш довільною, організованою, керованою, контрольованою. Дитина добре орієнтується в тому, що таке «добре» і «погано», усвідомлює важливість дотримання правил та узгодження їх зі своїми бажаннями. Вона спокійно може зачекати виконання обіцяного, відстрочити його реалізацію, усвідомлює ймовірні ризики, пов'язані з цим (Horban, 2021, с. 35). Тобто, уже в дошкільному віці, дитина здатна оцінювати, мислити, судити, робити умовиводи, пояснювати їх.

Разом з тим, не треба забувати, що сучасний етап соціального та технологічного розвитку здійснює суттєвий, як позитивний, так і негативний, вплив на початкові етапи становлення особистості. Новітні технології, що проникли майже в усі сфери життя людини створюють як додаткові можливості, так і перепони на шляху побудови ідентичності. Наприклад, освоюючи безкінецьні простори всесвітньої мережі Інтернет, дитина насамперед активно експериментує зі своєю ідентичністю, займається пошуком свого соціального «Я», освоюючи різні соціальні ролі. Водночас спроби приміряти на себе ці різні соціальні ролі можуть

призвести до того, що процес ідентичності «застрягне» на дифузній стадії – смутного, нестійкого уявлення про самого себе. У результаті може затягнутися процес самовизначення, переходу від дитинства до юності, що матиме значні негативні соціальні наслідки для особистості.

Висновки. Розвиток критичного мислення є не просто невід’ємною частиною сучасного освітнього процесу. Здатність учня критично мислити, висловлювати свою власну думку, незаангажовану позицію, є необхідним результатом навчання, який дозволяє сучасній людині сформувати відповідний реаліям тип світогляду. Здатність висловлювати власну думку відіграє ключову роль у процесі розвитку особистості. Більше того, не дивлячись на те, що світогляд формується впродовж всього життя, особливості характеру, сприймання критики, здатність правильно оцінювати та виокремлювати інформацію припадає саме на період навчальної діяльності в школі. Тому, ці напрямки діяльності є одними з пріоритетних в справі функціонування та розвитку НУШ.

Критичне мислення є формотворчим світоглядним принципом в процесі соціалізації особистості. Сучасні соціальні та технологічні реалії значною мірою впливають на цей процес. Важливим педагогічним моментом є елімінувати негативний вплив таких факторів, що провокують комп’ютерні технології, таких як окремі вади розвитку, замкнутість, схильність до агресії, депресії, розсіяність уваги. Сучасна ситуація дистанційного навчання формує учня звиклого до роботи у власному темпі, що поглинає терабайти нової інформації щодня. Учень отримує інформацію, однак інколи не вміє її виокремлювати, або навпаки, отримує вже готову без здатності аналізувати крізь призму ідеологічних підходів до освіти. Така ситуація потребує нових підходів у освітньо-виховному процесі у школі. Спільними зусиллями учителя та учня на кожному уроці має створюватися ситуація, коли шляхом аналізу та формування думок, відповідей на проблемні запитання, індивід поринає у роздуми. Для цього

необхідно застосовувати прийоми до навчання та виховання, засновані на асертивних підходах. Особистості, що розвивалися в супроводі з даними особливостями навчально-виховної діяльності є більш успішними, що доводять сучасні дослідження. Визначальною є сама наявність власного судження в ході навчання. Зрештою, це може бути прогресивний погляд, що стане поштовхом до розвитку та розкриття нових сутностей речей. Звісно, що якщо судження і виявиться помилковим, шляхом самоаналізу учень зможе самовдосконалити себе. А першочерговим завданням сучасного вчителя-наставника є допомога учню в пізнанні нинішнього мінливого світу, пізнаючи який, аналізуючи його суперечливі прояви, і формуватиметься особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бистрицький Є. К. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие. К.: Наукова думка, 1991. 200 с. URL: <http://bystrytsky.org/books/f102.htm>
- Возняк Т. Філософія мови. О-мовлення світу як його творення. URL: http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/mova/omovlehhja_svitu.htm
- Горбань О.В. Управління знаннями як основа якості вищої освіти. Освітологічний дискурс. 2021. 2 (33). <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.2.4>
- Гук О. Асертивність як складова культури демократичного врядування. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*. 2012. 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2012_9_4.
- З інтерв'ю Інни Большакової для інтернет-видання «Читомо», О. Дмитренко, «НУШ: Кожен урок – насамперед про розвиток критичного мислення». URL: <https://chytomo.com/nush-kozhen-urok-urok-rozvytku-krytychnoho-myslennia/>
- Коростіль Л.А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229

- Кирьянова Е.Н. Влияние неадекватной самооценки на профессиональную эффективность специалиста. *Управление персоналом*. 2000. 6. С. 68–70.
- Котяш І.С., Федорова Ю.О. Сучасні концепції формування природничого світогляду в умовах нової парадигми освітнього середовища. *World Science. Section Pedagogy*. 2020. [3\(55\)](https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31032020/6991). С. 46–52
https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31032020/6991
- Полька Н. Комп'ютер: санітарні вимоги. *Дошкільне виховання*. 1999. 5. С. 5–8.
- Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. 2. Від трьох до семи років. К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 204 с.
- Семчук Б. Соціалізуючий вплив медіа-технологій на дітей дошкільного віку. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/465010.pdf>
- Федюк В.Ю. Конфуцій – гуманіст, учитель, педагог. *Збірка доповідей наукового семінару*. К.: КУБГ, 2018. 20 с.
- Battersby M. Enhancing Rationality: Heuristics, Biases, and the Critical Thinking Project. *Informal Logic* 2016. 36 (2).
<https://doi.org/10.22329/il.v36i2.4662>
- Ennis, R. H. Critical thinking across the curriculum: A vision. *ТОПОІ*, 2018. 37 (1), С. 165–184. <https://doi.org/10.1007/s11245-016-9401-4>
- Horban O., Babenko L., Lomachinska I., Hura O., Martych R. A knowledge management culture in the European higher education system. *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2021. 3. С. 173–177.
<https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-3/173>.

REFERENCES

- Korostil, L.A. Pokolinnia Z: poshuk sposobiv pedahohichnoi vzaiemodii. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229 (in Ukrainian)

- Horban, O., Babenko, L., Lomachinska, I., Hura, O., Martych, R. (2021) A knowledge management culture in the European higher education system. Scientific Bulletin of National Mining University. No 3. P. 173–177. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-3/173>.
- Horban, O.V. Upravlinnia znanniamy yak osnova yakosti vyshchoi osvity. Osvitolohichniy diskurs, 2021. № 2 (33). <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.2.4>
- Battersby, M. (2016) Enhancing Rationality: Heuristics, Biases, and the Critical Thinking Project. Informal Logic Vol. 36, No 2. <https://doi.org/10.22329/il.v36i2.4662>
- Ennis, R. H. (2018). Critical thinking across the curriculum: A vision. TOPOI. 37. 165–184. <https://doi.org/10.1007/s11245-016-9401-4>
- Semchuk, B. Sotsializuiuchy vplyv media-tekhnologii na ditei doshkilnoho viku. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/465010.pdf> (in Ukrainian)
- Polka, N. Kompiuter: sanitarni vymohy. Doshkilne vykhovannia, 1999. №5. 5–8. (in Ukrainian)
- Z interv`iu Inny Bolshakovoi dlia internet-vydannia «Chytomo», O. Dmytrenko, «NUSh: Kozhen urok – nasampered pro rozvytok krytychnoho myslennia»». URL: <https://chytomo.com/nush-kozhen-urok-urok-rozvytku-krytychnoho-myslennia/> (in Ukrainian)
- Vozniak, T. Filosofiia movy. O-movlennia svitu yak yoho tvorennia. URL: http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/mova/omovlehhja_svitu.htm (in Ukrainian)
- Kotiash, I.S, Fedorova, Yu.O. Suchasni kontseptsii formuvannia pryrodnychoho svitohliadu v umovakh novoi paradyhmy osvithnoho seredovyscha, World Science. Section Pedagogy. Vol 3 No 3(55) (2020). 46–52 https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31032020/6991 (in Ukrainian)

Fediuk, V.Iu. Konfutsii – humanist, uchytel, pedahoh. Zbirka dopovidei naukovoho seminaru. K.: KUBH, 2018. (in Ukrainian)

Bystrytskyi Ye.K. Fenomen lychnosty: myrovozzrenye, kultura, bytye. K. : Naukova dumka, 1991. URL: <http://bystrytsky.org/books/fl02.htm> (in Russian)

Huk O. Asertyvnist yak skladova kultury demokratychnoho vriaduvannia, Naukovyi visnyk «Demokratyчне vriaduvannia». № 9. 2012. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2012_9_4.

Kyrianova E.N. Vlyiane neadekvatnoi samootsenky na professyonalnuiu efektyvnost spetsyalysta, Upravlenye personalom, 2000, №6, 68-70.

Prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku «Ia u Sviti» (nova redaktsiia). U 2 ch. Ch. 2. Vid trokh do semy rokiv. K.: TOV «MTsFER-Ukraina», 2014.

Oleksander Horban, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor of the Department of Philosophy, Borys Grinchenko Kyiv University, 13-B, Marshal Timoshenko St., Kyiv, Ukraine, o.horban@kubg.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2321-5963>

Vladyslava Fediuk, student, Institute of Philology Borys Grinchenko Kyiv University, 13-B, Marshal Timoshenko St., Kyiv, Ukraine, vyfediuk.if18@kubg.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6055-8477>

CRITICAL THINKING AS THE BASIS OF MODERN EDUCATIONAL APPROACHES IN THE FORMATION OF STUDENT PERSONALITY

The article postulates that the formation of critical thinking in the individual is a significant challenge of the modern education system, which should offer the latest methodology for personal development of relevant skills to acquire new knowledge and critically evaluate various information flows under the influence of modern man. It is argued that the formation of a strong, conscious personality of the student is identical to the formation of a conscious citizen, which is actually aimed at the New Ukrainian School. First of all, it is expressed in the direction of the development of logic and critical as well as creative thinking. All these three important areas of the learning process contribute to the

student's self-reflection and the formation of his personal life position. It is noted that today the public inquiry requires the skills to independently analyze information, to constantly conduct search activities. Learning ceases to be memorization, it appears as a conversation with the teacher, which leads to qualitatively new judgments. That is, modern learning is a triad: search, direct conversation and judgment. Assertive behavior is suggested as the optimal, most constructive way of interpersonal interaction in the learning process. In addition, the personality is formed on the principles of assertiveness, which has critical thinking, expresses its own "I", much less likely to be manipulative. It is concluded that the development of critical thinking is not just an integral part of the modern educational process. The student's ability to think critically, to express his own opinion, unbiased position, is a necessary learning outcome that allows modern man to form a reality-appropriate type of worldview.

Keywords: *critical thinking; judgment; personality; teacher; student; socialization*

Стаття надійшла до редакції 08.10.2021

Прийнято до друку 25.11.2021